

VZDĚLÁVACÍ OBLAST: ČLOVĚK A JEHO SVĚT

Tato vzdělávací oblast je ve 4. a 5. ročníku realizována prostřednictvím vyučovacích předmětů Přírodověda a Vlastivěda. Časová dotace předmětů je 2 hodiny Přírodovědy ve 4. i 5. ročníku; 1 hodina Vlastivědy ve 4. ročníku a 2 hodiny Vlastivědy v 5. ročníku.

Vlastivěda

Výchovně vzdělávací cíle:

- dát žákům přehled o jejich regionu - kraji
- získávat postupně základní zeměpisný přehled o České republice a Evropě
- učit žáky číst a vyhledávat základní údaje v mapě České republiky a Evropy
- osvojovat si nové pojmy v souvislosti s orientací na mapě
- seznamovat žáky s významnými etapami našich národních dějin
- vyvolat u žáků zájem o minulost a o kulturní bohatství regionu i celé země
- učit žáky zařazovat hlavní události časově do staletí
- poznávat, jak se život lidí vyvíjí a mění, jakým změnám podléhají věci kolem nás
- sledovat změnu staveb a způsobu života v průběhu staletí
- osvojovat si základní dějepisné pojmy související s uspořádáním společnosti
- probouzet u žáků pěkný vztah k místu bydliště
- postupně rozvíjet vědomí sounáležitostí se svou zemí, světadílem
- upevňovat základy správného chování mezi lidmi bez ohledu na barvu pleti
- učit žáky vzájemné úctě, pomoci a snášenlivosti mezi sebou
- utvářet pracovní návyky při individuálních činnostech i práci ve skupinách
- vést žáky k propojování místních historických, zeměpisných a kulturních informací
- poznávat historii místa a kraje z dostupných zdrojů (členové rodiny, muzea, památky, knihovny)
- k poznávání charakteristiky určitého regionu i událostí využívat informační techniku

Charakteristika výuky:

Vyučovací předmět vlastivěda zahrnuje ve 4. a 5. ročníku učivo zeměpisné a historické. Je účelné věnovat zeměpisnému i dějepisnému učivu v obou ročnících po 1 hodině týdně (ne však zeměpis jedno pololetí a dějepis druhé pololetí). Každý historický jev probíhá v určitém zeměpisném prostředí, proto je vhodné dávat obě tyto složky vlastivědy do vzájemné souvislosti.

Žáci v tomto věku se dívají na dějiny očima současnosti. Je třeba proto stále dbát na rozvíjení jejich jasných představ o minulosti. Aby počáteční dějepisné vyučování tento základní úkol plnilo a minulost se zobrazovala v myslích žáků živě, je vhodné historická schémata a popisované děje provázet různým znázorněním minulosti. K tomu velmi pomohou další mezipředmětové vazby spojené s vlastivědnou výukou. Jsou to např. vazby se čtením, výtvarnou výchovou, matematikou, praktickými činnostmi i hudební výchovou. Dějinné události se žákům velmi dobře přiblíží a stanou se pro ně zajímavějšími, pokud mají příležitost své představy individuálně výtvarně i literárně ztvárňovat. Používané učebnice a pracovní sešity vlastivědy (Nová škola) dávají k takové výuce dostatek námětů. Charakter výuky se tak v celém rozsahu stává činnostním.

Významným pomocníkem při výuce vlastivědy jsou čítanky pro 4. a 5. ročník, které svými uměleckými historickými články učivo obohacují. Umělecké texty žákům barvitě a obrazně popisují události dějin i jednání historických postav. Z uměleckých textů žáci přijímají neotřelé obraty v řeči, rozvíjí se jejich schopnost výstižně se vyjadřovat a vystihnout podstatné rysy událostí i charakter postav. Výuku vlastivědy výborně doplňuje čtení z historických čítanek. K přiblížení učiva pomáhají jejich ilustrace, plánky, časové osy, stručné vyprávění určitých důležitých událostí z historie našeho národa. K pochopení časových souvislostí napomohou časové přímky rozdělené na stoleté úseky. Délku století je třeba dětem objasnit např. pomocí věku rodičů a prarodičů.

Zeměpisné učivo navazuje na poznatky z prvouky. Od pozorování nejbližšího okolí bydliště a školy žáci přecházejí k zeměpisnému pozorování svého kraje a republiky až po její začlenění do Evropy. Přímé a názorné vyučování se doplňuje čtením zeměpisných článků, žáci se učí pozorovat a číst z plánů a map. Zařazovány jsou praktická cvičení jako např.: rozlišování zeměpisných značek, práce s kompasem, měřítkem mapy apod. Tyto činnosti připravují žáka na vyučování zeměpisu na 2. stupni i na využití zeměpisných poznatků v praktickém životě.

Výuku vlastivědy vhodně doplňují návštěvy muzeí, výstav, významných historických míst a památek. Také vhodné zeměpisné nebo historické filmy a videokázky výuku vlastivědy doplní a zpestří. Podle místních podmínek je dobře využívat vztahu významných historických událostí k místu, kde žáci žijí. Představu života v minulosti žákům velmi dobře přibližují místní vlastivědná muzea.

Rodné město a rodný kraj jsou součástí vlasti. Jejich dějiny tvoří součást dějin celé země. Události, které jsou zachyceny v dějinách místa, kde žáci žijí, jsou jim blízké a srozumitelné. Proto k hlubšímu rozvíjení jasných představ o minulosti využíváme i všech místních historických archeologických památek jako jsou např.: nálezy nádob, nástrojů, mohyly, hradiště aj. a také památek stavitelských jako např.: hrady, zámky, kostely, radnice, morové sloupy, sochy aj.

Nezapomínáme ani na využívání zkušeností žáků z výletů po vlasti, žákům dáváme prostor, aby mohli o svých zážitcích vyprávět a svá vyprávění doplnit fotografiemi, videonahrávkami, ukázkami pohlednic a suvenýrů.

K vlastivědnému učivu patří vycházky. Při nich snadno objasňujeme různé nové zeměpisné pojmy např.: hory se vypínají, kopce se svažují do údolí, pohoří se táhne, přechází do nížiny, nížina se rozkládá, potoky se stékají, řeka se vlévá, řeka protéká, náhon se odděluje od řeky aj.

Hlavní pomůckou při vyučování zeměpisného učiva však zůstává mapa. Využíváme každé příležitosti k tomu, abychom žáky postupně učili s mapou pracovat a orientovat se v ní. Žáci se učí rozlišovat na mapě nížiny, vysočiny, pohoří, vodstvo. Určují světové strany, vyhledávají řeky, města, určují vzájemnou polohu měst i jejich velikost, nadmořskou výšku hor. Popisují, kudy určitá řeka protéká, která města na řece leží, kam se řeka vlévá apod.

Učivo týkající se podnebí propojujeme s výukou přírodovědy. Je přitom třeba provádět měření teploty a zapisovat výsledky. Žáci zapisují rovněž dobu slunečního svitu, druh vodních srážek, sílu větru (vánek, vítr, vichřice), charakter počasí (polojasno, jasno, oblačno, zataženo). Tím se pro ně stane učivo jasným a srozumitelným. Také další vlastivědná témata, např.: Půda a zemědělství, Nerostné bohatství, Ochrana přírody, je nutné stále propojovat s učivem přírodovědy.

Poznámka:

Činnostní výuka vlastivědy poskytuje široké možnosti uplatnění samostatné i skupinové práce žáků. Ve spojení vlastivědného učiva s četbou, výtvarnou výchovou, matematikou i pracovními činnostmi žáci vytvářejí např. ilustrované historické příběhy, leporela, modely dobových předmětů a zbraní. Ve zvolených projektech výtvarně a literárně ztvárňují představu o probíraném historickém období.

Vhodné je též nechat žáky vyjadřovat představy pomocí náčrtů, využijí je např. při znázornění charakteristických rysů stavebních slohů nebo při zakreslování jednoduchých plánků určitého území. Jednotlivé kapitoly mohou být zakončeny zajímavým projektem, který jsou žáci schopni samostatně připravit i zpracovat ve skupinách. Tuto jejich samostatnou práci je třeba nechat určitou dobu ve třídě vystavenou. Žákům dáme rovněž prostor k tomu, aby o ní mohli mezi sebou hovořit.

Velký význam tohoto stylu učení vlastivědy mají prožitky žáků. Je třeba se snažit, za pomoci činnostní výuky, vytvořit u žáků dobré představy o minulosti a vztah k ní, ne je zahlcovat letopočty. Do hodnocení je vhodné zařazovat výsledky jejich činností.

4. ročník

Moje vlast, Česká republika

Očekávané výstupy z RVP	Školní výstupy	Učivo	Průřezová témata
Místo, kde žijeme			
<i>určí a vysvětlí polohu svého bydliště nebo pobytu vzhledem ke krajině a státu</i>	popíše mapu ČR zařadí správně město na mapě a v krajině	Česká republika	VMS II/a VMS II/e
<i>určí světové strany v přírodě i podle mapy, orientuje se podle nich a řídí se podle zásad bezpečného pohybu v přírodě</i>	definuje světové strany v přírodě, na mapě předvede orientaci podle orientačních bodů a mapy aplikuje nabyté vědomosti o zásadách bezpečného pohybu v přírodě v praxi	okolní krajina světové strany	
<i>rozdlišuje mezi náčrtý, plány a základními typy map; vyhledává jednoduché údaje o přírodních podmínkách a sídlištích lidí na mapách naší republiky, Evropy a polokoulí</i>	vysvětlí rozdíl mezi náčrtý, plány a základními typy map používá znalostí o grafice a obsahu map k vyhledávání jednoduchých údajů o naší republice	mapy obecně zeměpisné a tematické obsah, grafika, vysvětlivky	
<i>vyhledává typické regionální zvláštnosti přírody, osídlení, hospodářství a kultury, jednoduchým způsobem posoudí jejich význam z hlediska přírodního, historického, politického, správního a vlastnického</i>	pojmenuje regiony ČR vybaví si surovinové zdroje ve vybrané oblasti charakterizuje jednotlivé regiony ČR pojmenuje důležitá hospodářská odvětví ČR vybaví si služby, obchod, kulturu, tradice ve vybraných oblastech ČR zařadí do regionů místa historických událostí	regiony ČR vybrané oblasti ČR surovinové zdroje výroba, služby, obchod	
<i>zprostředkuje ostatním zkušenosti, zážitky a zajímavosti z vlastních cest a porovná způsob života a přírodu v naší vlasti i v jiných zemích</i>	připraví a předvede projev, ilustraci z návštěvy jiného regionu ČR		MKV I/c

<i>rozlišuje hlavní orgány státní moci a některé jejich zástupce, symboly našeho státu a jejich význam</i>	pojmenuje politický systém ČR vysvětlí pojem státní správa a samospráva vyjmenuje symboly státu	naše vlast politický systém ČR státní správa a samospráva	VDO III/a
Lidé kolem nás			
<i>vyjádří na základě vlastních zkušeností základní vztahy mezi lidmi, vyvodí a dodrží pravidla pro soužití ve škole, mezi chlapci a dívkami, v rodině, ve městě</i>	řeší problematiku vztahů v kolektivu vytvoří pravidla soužití ve třídě, rodině uvádí příklady podoby a projevu kultury popíše kulturní instituce vyjádří vlastními slovy pojmy masová kultura a subkultura	soužití lidí mezilidské vztahy a komunikace kultura podoby a projevy kultury kulturní instituce masová kultura, subkultura	MKV II/c OSV II/a OSV III/a OSV IV/a OSV V/a OSV VII/b OSV VII/c
<i>rozlišuje základní rozdíly mezi jednotlivci, obhájí při konkrétních činnostech své názory, popřípadě připustí svůj omyl, dohodne se na společném postupu a řešení se spolužáky</i>	zdůvodní své chování a názory při činnostech připustí svůj omyl nalézá se spolužáky společný postup a řešení problému používá znalosti o vlastnostech a chování spolužáků při řešení úkolů	chování lidí	
<i>rozpozná ve svém okolí jednání a chování, která se už tolerovat nemohou a která porušují základní lidská práva nebo demokratické principy</i>	vysvětlí právní ochranu občanů a jejich majetku, soukromého vlastnictví a duševních hodnot aplikuje nabyté vědomosti v běžném životě tzn. pozná porušení základních lidských práv či demokratických principů	právo a spravedlnost právní ochrana občanů a jejich majetku, soukromého vlastnictví, duševních, hodnot	VDO II/b VDO II/c VDO IV/c MKV V/d
<i>rozlišuje základní formy vlastnictví, používá peníze v běžných situacích</i>	vyjmenuje základní formy vlastnictví	vlastnictví peníze	
<i>poukáže v nejbližším společenském a přírodním prostředí na změny a některé problémy a navrhne možnosti zlepšení životního prostředí města</i>	identifikuje změny a problémy životního prostředí v okolí připraví možnosti řešení zlepšení životního prostředí		
Lidé a čas			
<i>pracuje s časovými údaji a využívá zjištěných údajů</i>	používá časové údaje přirazuje děje a jevy do časových souvislostí	současnost a minulost v našem životě	

<i>k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy</i>			
<i>využívá archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti; zdůvodní základní význam chráněných částí přírody, nemovitých i movitých kulturních památek</i>	nalézá informace v institucích, knihovnách, galeriích, muzeích vysvětlí význam ochrany přírody zdůvodní potřebu ochrany nemovitých i movitých kulturních památek		
<i>srovnává a hodnotí na vybraných ukázkách způsob života a práce předků na našem území v minulosti a současnosti s využitím regionálních specifik</i>	nalézá ukázky způsobu života práce předků v minulosti na našem území zařazuje je do časových souvislostí		
<i>objasní historické důvody pro zařazení státních svátků a významných dnů</i>	zdůvodní zařazení státních svátků a významných dní ČR v kalendáři přiřazuje jednotlivé dny a události	státní svátky a významné dny 1. leden, Velikonoce 1. květen, 8. květen 5. červenec, 6. červenec 28. září, 28. říjen 17. listopad, Vánoce	MKV I/c

5. ročník

Evropa, svět

Očekávané výstupy z RVP	Školní výstupy	Učivo	Průřezová témata
Místo, kde žijeme			
<i>rozlišuje mezi náčrtky, plány a základními typy map; vyhledává jednoduché údaje o přírodních podmínkách a sídlištích lidí na mapách naší republiky, Evropy a polokoulí</i>	definuje zemský povrch označí vodstvo používá mapy a globus nalézá údaje o přírodních podmínkách a sídlištích lidí v mapách vybírám informace v encyklopediích	krajina zemský povrch, vodstvo mapy čtení v mapách čtení v encyklopediích	
<i>zprostředkuje ostatním zkušenosti, zážitky a zajímavosti</i>	identifikuje kontinenty uvádí příklady zemí Evropy vyjmenuje země EU	Evropa a svět Kontinenty Evropa	VMS II/d VMS II/g

<i>z vlastních cest a porovná způsob života a přírodu v naší vlasti i v jiných zemích</i>	vysvětlí význam EU používá své zkušenosti z vlastních cest a zprostředkuje je ostatním porovná život lidí a přírodu v jiných zemích a u nás	EU cestování	MKV III/a MKV III/d MKV IV/d
<i>rozlišuje základní rozdíly mezi jednotlivci, obhájí při konkrétních činnostech své názory, popřípadě připustí svůj omyl, dohodne se na společném postupu a řešení se spolužáky</i>	nalézá příčiny nesnášenlivosti mezi lidmi ve světě vybírám významné sociální problémy vyjádří vlastními slovy problémy konzumní společnosti připraví dokument o globálních problémech přírodního prostředí popíše výraz a účel „společný evropský dům „	základní globální problémy nesnášenlivost mezi lidmi významné sociální problémy problémy konzumní společnosti globální problémy přírodního prostředí soužití lidí, společný „evropský dům“	VDO IV/b VDO IV c MKV II/c EMV I/d EMV II/b EMV III/a EMV III/b EMV III/c EMV III/d
<i>rozpozná ve svém okolí jednání a chování, která se už tolerovat nemohou a která porušují základní lidská práva nebo demokratické principy</i>	definuje pojem základní lidská práva vysvětlí podstatu právní ochrany občanů, majetku, a soukromého vlastnictví nalézá případy porušování lidských práv ve světě	právo a spravedlnost základní lidská práva právní ochrana občanů, majetku a soukromého vlastnictví, duševních hodnot	MKV V/d OSV X/a OSV XI/a OSV XI/b
Lidé kolem nás			
<i>rozlišuje základní formy vlastnictví, používá peníze v běžných situacích</i>	pojmenuje formy vlastnictví používá peníze v běžných situacích, zná význam oběživa	vlastnictví soukromé, veřejné osobní, společné	
<i>pracuje s časovými údaji a využívá zjištěných údajů k pochopení vztahů mezi ději a mezi jevy</i>	reprodukuje vznik EU označí hranice států popíše vývoj a minulost Země uvádí příklady ze současného dění a stavu na Zemi aplikuje znalosti o minulosti a současnosti na nalézání možných vizí budoucnosti Země, předvede a zdůvodní je	Evropa vznik EU hranice států Země minulost současnost budoucnost	VMS I/a VMS I/b VMS I/c VMS I/d VMS II/b VMS II/c VMS III/d VMS III/f
<i>využívá archivů, knihoven, sbírek muzeí a galerií jako informačních zdrojů pro pochopení minulosti; zdůvodní základní význam chráněných částí přírody, nemovitých i movitých kulturních památek</i>	používá všechny dostupné instituce a informační zdroje k získání informací sloužících k pochopení minulosti vybírám informace v encyklopediích o Evropě	práce s encyklopedií evropská NEJ	MKV III/d VMS I/c
<i>rozeznává současné a minulé a orientuje</i>	seznáme se s vývojem člověka v pravěku	pravěk Cyril a Metoděj	

<i>se v hlavních reáliích minulosti a současnosti naší vlasti s využitím regionálních specifik</i>	nalézá první známky osídlení v ČR a regionu vyjádří vlastními slovy pojmy reprodukuje příchod slovanských věrozvěstů vyjádří vlastními slovy význam Cyrila a Metoděje shrne význam sv. Václava a Karla IV. pro náš národ popíše dobu husitskou, významné události a osobnosti uspořádá časově a vysvětlí události novověku vybaví si osobnost TGM a jeho význam pro naši vlast	sv. Václav Přemysl Otakar II., Anežka Česká Karel IV. Husitství – Hus, Žižka J. A. Komenský Marie Terezie, Josef II. národní obrození I. světová válka TGM, Československo II. svět. válka revoluce 1989 vznik ČR	